

Sociaal beleidsonderzoek tussen aanpassing en kritiek

Reactie op J. Scheerens: 'Beleidsgericht evaluatie-onderzoek tussen aanpassing en kritiek'. *Pedagogische Studiën*, 1984, 61, 116-126.

M. VAN DE VALL

*Leids Instituut voor Sociaal
Beleidsonderzoek, Rijksuniversiteit Leiden*

In bovengenoemd artikel past de schrijver enkele ingrepen toe op twee door hem geciteerde teksten uit mijn *Sociaal Beleidsonderzoek: Een Professioneel Paradigma*, 1980, Alphen a/d Rijn, Samsom, die ingrijpende gevolgen hebben voor inhoud en conclusies. Aangezien dit bij hem tot interpretaties leidt die nagenoeg tegenovergesteld zijn aan die welke in het boek staan, is enig commentaar niet overbodig. De citaten staan in twee voetnoten op blz. 124 van het artikel; de daarop gebaseerde conclusies staan op blz. 119.

Noot nr. 6 op bladzijde 124:

Origineel: 'Een redelijke mate van "going native" is voor de sociaal beleidsonderzoeker dus een dwingende noodzaak.'

Scheerens: 'Een zekere mate van "going native" is voor de sociaal beleidsvoerder ... een dringende noodzaak (Van de Vall 1980, p. 206).'

Scheerens heeft in de oorspronkelijke tekst drie wijzigingen aangebracht: a. 'redelijke mate' is vervangen door het krachtiger 'zekere mate', b. het externe begrip 'dwingende noodzaak' is vervangen door het interne begrip 'dringende noodzaak' en c. de 'beleidsonderzoeker' is vervangen door de 'beleidsvoerder'.

In *Sociaal Beleidsonderzoek* is deze tekst een conclusie, gebaseerd op de waarneming dat de beleidsonderzoeker zich na het aanvaarden van de opdracht tot op zekere hoogte met de fundamentele (!) doeleinden van de opdrachtgever zal moeten identificeren (blz. 206). Scheerens gebruikt deze conclusie echter als basis voor een eigen conclusie nl.: 'Enkele kenmerken van dit paradigma zijn: Een groter

nabijheid van de onderzoeker ten opzichte van de beleidsvoerders ...' (blz. 119). Terwijl in de waarneming in *Sociaal Beleidsonderzoek* echter ruimte is voor een redelijke mate van onafhankelijkheid van de beleidsonderzoeker, die zich nl. wèl met de fundamentele waarden zal identificeren maar niet met de middelen van het beleid om deze te realiseren, is deze ruimte in Scheerens' interpretatie van het paradigma verdwenen. Voor de beleidsonderzoeker is deze ruimte tot onafhankelijk optreden echter van cruciaal belang.

Noot nr. 7 op bladzijde 124:

Belangrijker is de ingreep in de volgende zinsnede uit *Sociaal Beleidsonderzoek* die door Scheerens ten behoeve van zijn interpretatie van het 'paradigma van sociaal beleidsonderzoek' wordt geciteerd. Hier volgt het origineel:

'Het is dan ook niet waarschijnlijk dat de doelmatigheid van sociaal beleidsonderzoek zonder meer kan worden vergroot door de "wetenschappelijke" kwaliteit van onderzoekprojecten op te voeren. Integendeel, sociaal onderzoek zal waarschijnlijk méér beleidsrendement opleveren als het erin slaagt om de drie deelprocessen: onderzoeken, ontwerpen en ontwikkelen, in één model van geplande sociale verandering te realiseren.' (Sociaal Beleidsonderzoek, blz. 207).

Omdat deze tekst in Scheerens' citaat uit zijn verband wordt gehaald blijft onduidelijk dat de aanhalingstekens rond 'wetenschappelijk' slaan op de groeiende kloof, o.a. gesignaleerd door Bell, tussen onze ervaringswereld en de verbale denkwereld van sociaal-wetenschappelijke theorieën en methoden. Bedoeld wordt dat het beeld dat wetenschappelijk onderzoek van de beleefde werkelijkheid construeert soms op een zodanige wijze is gereduceerd dat het geen aanknopingspunten meer biedt voor beleid dat streeft naar beheersing van ongewenste veranderingen in die werkelijkheid. Een dergelijke ontwikkeling is ui-

teeraard van belang voor onderzoek dat op beleid is gericht.

Duidelijk is in deze tekst dat het woord 'Integendeel' aan het begin van de tweede zin betrekking heeft op de uitdrukking 'zonder meer' in de eraan voorafgaande zin. Betoogd wordt dat het beleidsrendement niet 'zonder meer' afhangt van de opvoering van 'wetenschappelijke' (zie boven) kwaliteit. 'Integendeel' daarvoor is méér nodig, nl. het realiseren van de drie deelprocessen: onderzoeken, ontwerpen en ontwikkelingen, in een samenfattend veranderingsmodel. Volgens de oorspronkelijke tekst is het opvoeren van "wetenschappelijke" kwaliteit' dus wél een noodzakelijke, maar geen uitputtende voorwaarde om het rendement van sociaal beleidsonderzoek te verhogen.

Op deze tekst past Scheerens de volgende ingrepen toe. Het woord 'Integendeel' wordt gecursiveerd, gevolgd door de toevoeging '(Cursivering JS)'. Vervolgens wordt nágelaten de woorden 'zonder meer' te cursiveren waarop 'Integendeel' betrekking heeft. Het gevolg van deze ingreep is dat de inhoud van de gehele tweede zin in tegenstelling komt te staan tot de gehele inhoud van de eerste zin. Een gevolg is tevens dat het begrip 'beleidsrendement' in de tweede zin wordt gecontrasteerd met het begrip "wetenschappelijke" kwaliteit' in de eerste zin. Door vervolgens op blz. 119 de aanhalingstekens rond 'wetenschappelijk' weg te halen meent Scheerens te mogen concluderen: 'Enkele kenmerken van dit paradigma zijn: ... een relativering van de eis van wetenschappelijke kwaliteit bij beleidsgericht beleidsonderzoek' (p. 119). Deze conclusie kan echter niet worden afgeleid uit de originele tekst.

Immers, bij de vraag hoe het rendement van sociaal beleidsonderzoek evt. kan worden verhoogd, wordt in *Sociaal Beleidsonderzoek* gewaarschuwd tegen te volgende werkwijzen:
a. een zodanige reductie van de werkelijkheid dat het beleid geen aanknopingspunten voor

besluitvorming meer kan vinden, en b. het *uitsluitende* gebruik van 'wetenschappelijke' kwaliteitsverhoging voor dat doel, bijv. zonder de resultaten van het onderzoek in termen van beleidsvariabelen te vertalen. Dat daarmee ongeveer het tegenovergestelde wordt beweerd van 'relativering van de eis van wetenschappelijke kwaliteit bij sociaal beleidsonderzoek' zal duidelijk zijn.

Voor hen die met de literatuur over sociaal beleidsonderzoek vertrouwd zijn, zijn deze waarnemingen overigens bepaald niet onbekend. Conclusie b. wordt bijv. ook gevonden in het werk van Dror, Etzioni, Finsterbusch en Weiss. Nagel heeft deze ervaringen als volgt samengevat: 'As these increasingly sophisticated methodologies are applied in policy studies, the resultant acceptance of the study has often been diminished rather than enhanced.' Daarmee bevat de geciteerde tekst dus een observatie die reeds eerder door andere waarnemers is gedaan en die in *Sociaal Beleidsonderzoek* systematischer en betrouwbaarder is vastgesteld. Om absoluut zeker te zijn van de juistheid ervan hebben wij haar aan een aanvullende kwantitatieve analyse onderworpen, gepubliceerd in: Mark van de Vall en Cheryl Bolas (1981), 'External vs. Internal Social Policy Researchers', *Knowledge: Creation, Diffusion, Utilization* (2) 4:461-481.

Wetenschap leeft bij de gratie van onderzoek en kritiek. Als de kwantitatieve uitkomsten van een bepaald onderzoek niet in het eigen neopositivistische wetenschapsbeeld passen is de meest adequate reactie dat onderzoek, zo mogelijk op methodologisch betere wijze, te repliceren. Het is echter niet geoorloofd de bevoordingen waarin de ongewenste uitkomsten zijn geformuleerd op zodanige wijze te bewerken, dat zij gemakkelijker kunnen worden verworpen.

Manuscript aanvaard 18-4-'84